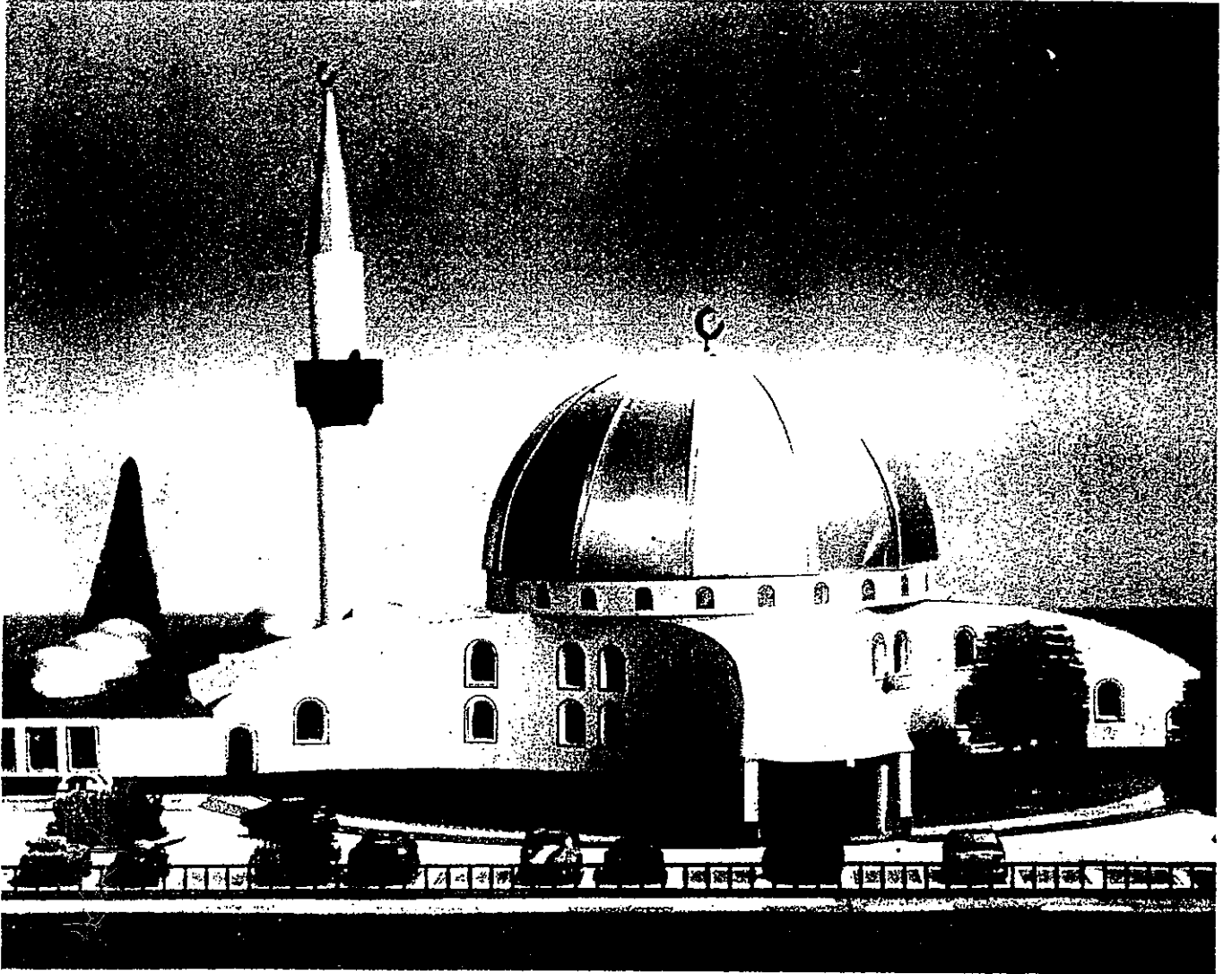

ISSN 1300 - 2147

YUNUS

İLİM, KÜLTÜR, SANAT VE ÇEVRE DERGİSİ

**BELÇİKA TÜRK İSLAM DİYANET VAKFI
SLEDDERLO YUNUS EMRE CAMİİ**

EKİM-KASIM-ARALIK'1996

SAYI: 16

FİYATI: 100.000 TL.

OKUMUŞ

Uç Aylık İlim, Kültür, Sanat
ve Çevre Dergisi

Cilt:4 Sayı:15

Temmuz, Ağustos, Eylül 1996

SAHİBİ

Aliosman SAĞLAM

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Murat YÜKSEL

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Mustafa YAZICI

KOORDİNATÖR

İbrahim SAĞLAM

**IDARE YERİ VE YAZIŞMA
ADRESİ**

GÜLBAHARHATUN MAH.
YAVUZ SULTAN SELİM
BULVARI NO:36
61040 TRABZON

TLF: (462) 223 15 95

FAX: (462) 223 32 04

FİYATI: 100.000 TL

Abone:

Yurtiçi: Yıllık 400.000 TL

Yurtdışı: 35 DM veya 20 \$

Abone ücreti İbrahim SAĞLAM

732132 nolu posta çekli hesabına.

Yurtdışı aboneler için Ziraat Bankası

Trabzon Merkez Şubesi aracılığı ile

vatnılarak yazışma adresine bilgi

verilir.

Dizgi: Hüseyin TAN (462) 230 07 41

Baskı: Karadeniz Gazetesi Ofset

Tezisi

TE (462) 325 39 01-2-3

Yayımlanan yazıların müfitevasına
hiç sorumluluk yazarına aittir.
Yayımlanacak yazılar üzerinde
yazarından izin alınarak gerekli
düzeltilmeler yapılabilir. Gönderilen
yazılar yayımlanmış yayımlanmasın
tade edilemez.

İÇİNDEKİLER

- Prof. Dr. A. Yüksel ÖZEMRE **3** A'mak-ı Vehm ü Hayal
İbrahim SAĞLAM **6** Mekke, Medine, Cidde Notları
M. Fehmi BEKAROĞLU **8** Ben
Ali Rıza YILDIZ **8** Konya Mektubu
Yrd. Doç. Dr. İ. Hakkı Aydın **9** Kültürel Bağlamda Dil ve
Bilimsellik
Ruhi TÜRKYILMAZ **17** Ben Trabzon'un
Arş. Gör. Hasan Ali ESİR **18** XIII. Yüzyıla Kadar
Edebiyatımızda Manzum,
Mensur Metinler ve Destanlar
A. Kemal BULUT **28** O'nun
Sabahattin ŞENTÜRK **28** Hüzün Yağmurları İslahı Beni
Mustafa YAZICI **29** Trabzon'un 535. Fetih
Yıldönümü Kutlamaları
Kamuran TUNA **31** Kalbini Kalbime Çaldıracağım
Hasan BEKTAŞ **31** Ben Ağladım Sen Ağlama
Murat YÜKSEL **32** Kavak Meydanı Tekkesi Şeyhi
Hulusi Osman Baba'nın Mezar
Kitabesi
Hilmi DİLİBAL **34** Filtz
Züleyha SARAÇ **34** Bir Kutu Boya
Arş. Gör. Salih OKUMUŞ **35** 1980 Sonrası Cezaevi
Romanları (2)
Selahattin YILMAZ **41** İslâm Dini
Enver BAŞ **42** Bir İzin Yorgunluğu
Hüseyin PEKER/Ergün BAYSAL/
Hüseyin TAN **45** Ağaç Malzemenin Korunması
İlhan SAĞLAM **47** Cırcır Böcekleri
48 Kültür Sanat Haberleri

OKUMUŞ KİTAPLIĞI

Dr. Salih OKUMUŞ
ISSN 1300 - 2147
No.

12 MART'TAN 12 EYLÜL'E CEZAEVİ ROMANLARI

Arş. Gör. Salih OKUMUŞ*

1980 SONRASI CEZAEVİ
ROMANLARI (II)
"EYLÜLİST ROMANLAR"

*KTÜ Fen Ed. Fak. Türk Dil ve Ed. Böl.

27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül sonrasında oluşan "dönem romancılığı" 12 Mart ve özellikle 12 Eylül'den sonra büyük bir ivme kazandı. Genel olarak "siyasal-politik" diye adlandırılan bu romanlar, 80 sonrasında bağımsızlık savaşı veriyor. Bu savaş özellikle 1980 sonrasında belirginlik kazandı. Eserlerde siyasal süreç eksen alınırken, kahramanlar, tipler ve olaylar alabildiğine eleştirildi.

12 Mart'a gelirken, Türk aydın ve yazarı kendisini bir anlamda toplumsal dönüşümün öncüleri arasında görmektedir. Siyasal sürecin "pratik" yönü ağırlık kazandığı dönemde ise yazarın "gönüllü" yakınlığı, tedirginliğe dönüşür.

12 Mart döneminin ilk ürünleri sayabileceğimiz "Büyük Gözaltı" (1972) bunun tipik bir örneğidir. Aydın ve yazar'ın 12 Mart karşısında kendine bakışını sağlayan roman, "İçerideki adam"ın kendini sorgulaması temeline dayanır. Bu da iki boyutta gelişir: Çocukluğa, aile bağlarına, yetişme sürecine uzanan "Dün" ve cezaevini konu alan "bugün". Bu iki çizgi arasında hiçbir bağ ve hiçbir kesişmeye rastlanmaz. Kahraman "dün"ü en ince ayrıntılarıyla eleştirel bir yakınlıkla sergilerken "bugün" için bilmiyordumdan başka birşey söyleyemez. Onun hiçbir "siyasal" yanı ve suçu yoktur.

Eleştiriyi aile bağlamından düzene yöneltme eğilimi 12 Mart romanlarında genel bir eğilim olarak belirir. 1971 öncesi Ankara'sını sergileyen "Yenişehir'de Bir Öğle Vakti" (1973) aile yapısının çöküşünü verir. Yaşlı ağacın devrilme "sembol"ü bunu açıkça gösterir.

12 Mart asıl olarak Firuzan'ın "47'liler"iyle Erdal Öz'ün "Yaralı"nda işlenir. 47'liler geniş anlamda, 12 Mart ekseninde Cumhuriyet döneminin bir panoramasını vermeye yöneliktir. Üniversite çevresindeki siyasallaşma, düzenden ve aileden kopma ve bir anlamda hesaplaşma, öte taraftan 1972'ye kadar uzanan çizgide gençlerin kendi ağızlarından eleştirileri...

"Yaralı"da "dışarı"nın, işkence ve tutukluk öncesinin üstü iyice örtük kahramanı yine "Kimliksiz" bir şekilde verilir. Burada, "Bu işlerin kovboyculuk oynamakla becerilemeyeceğini anlamayacak adamsın sen" ifadesiyle 12 Mart gençliğinin eleştirildiği açıkça görülür. Onlara "kader kurbanları" yakıştırması yapılır.

"Yaralı"da aynı tipleri ve "sen" anlatımını uygulayan Tarık Dursun "Gün Döndü" (1974)de ilginç bir bakış açısını sergiler. Romanın başına aldığı I. İnönü'nün; "Bunlar nihayet memleket çocuklarıdır" sözü bu bakış özellemeye yeter.

"Yarın Yarın"daysa (1976) 12 Mart gençliği tipolojisi,

ilginç boyutlar kazanır. Varlıklı, sürekli eş ve sevgili değiştiren ana babanın oğlu Selim, Paris'te edindiği politik kimlikle Türkiye'de eyleme katılırken saklandığı evde yeni bir etkinliğe girer. Eşinden ayrı yaşayan ve "yüksek sosyete" çevresinden bıkmış "mutsuz güzel" Şeyda ile önce sevişir, sonra onu kendince bilinçlendirir.

Bu dönemde hemen hemen ilk özgün bakış Sevgi Sosyal'ın "Şafak"ıyla (1975) gelir. "Şafak", içeriği yaşamış insanların tahliye sonrası durumlarını anlatır. Kendilerini sorgulayan bu insanları inceler. 80 sonrasında yayımlanan Lütfi Şehsuvaroğlu'nun "Kafes"iyle (1983) özdeşleşir.

1970'in ikinci yarısında siyasal romanlarda ve tiplerde bakış açısının değiştiği farkedilir. Selim İleri'nin "Her Gece Bodrum" (1976), "Ölüm İlişkileri" (1977), "Cehennem Kraliçesi" (1980) adlarını taşıyan üçlüsü bu değişimin öncüsüdür. Yazar, "küçük kent soylu" diye nitelendirdiği entellektüel-sol aydını ve çevresiyle ilişkilerini "sevgisizlik" temelinde işler. İlişkileri, siyasal etkinlik ve düşüncelerle özdeşleşir. Kahramanın şahsında siyasalın eleştirisine, yargılanmasına yönelir.

Siyasal'a bakış açısındaki bu değişim, Adalet Ağaoğlu'yla 12 Mart dönemine de yansır. Ağaoğlu'nun "Bir Düşün Gecesi"ni (1979), "intihar etmeyecekseniz içelim bari" diyerek açan Nihilist Tezel de Selim İleri'nin "Belkıs"ı gibi ressamdır. Romanda herkesin bir "iç sorgusu" var. Daha doğrusu dış dünyaya karşı kendini savunması, anlatması. Bir anlamda farklı bir eleştiri. "Bir Düşün Gecesi" 12 Mart gençliğine "sizlersiz olmaz ama yalnız sizinle de bir... olmaz" mesajını veriyor.

Görülüyor ki, 12 Mart dönemini işleyen romanların hemen hepsi siyasal düzeni eksen almış ve aydın, yazar, işçi, öğrenci gibi dönemin çizgisini belirleyen kişileri ele alırlar. Aydın beceriksizliği ile, işçi ve öğrenciler de eylemleriyle romanda yer bulurlar. 1970'lerin ilk yarısında "yeni tip" bir gençlik, yeninin getirdiği sıcaklık ve heyecan vardır.

İkinci yarısında, gençliğe ve

eylemlerine tepki, toplumda giderek yükselen bir seyir izler. Romanda da öyle.

12 Eylül'de ise, siyasal uğraş içindeki gençlik, kendini kanıtlama serüvenine mahkûm edilmiştir. 1980 sonrası Türk romanı siyasaldan ve politikten bağımsızlaşmak, politik yargıları eleştirmekten ve bu politik çizginin üzerinde yürümekten ileri gitmemiştir. Kendi oluşturdukları ya da "ideolojik bir inanç"a dayalı "kahraman" tipiyle, siyasal etkinlik içindekilerin "zaafları" ortaya çıkarılıyor. Sonuçta duygusal bir temele dayandırılıyor. Bu da bizi, edebiyatın özellikle romanda farklı bir boyutuna, oldukça eski ve eksik bir boyutuna götürüyor.

Neredeyse bir "dönem romanı" geleneği oluştu Türk edebiyatında. 27 Mayısla başlayan bu gelenek, asıl temellerini 12 Martla birlikte attı. Bunun izleri 12 Eylülle günümüze uzandı.

12 Mart ile 12 Eylül romanlarında "siyasal sürece" yaklaşım bakımından temel bir fark görülür. 12 Mart romanlarında, genel anlamıyla "eleştirel" toplumsal yapıya yöneliktir. Bu yapıya karşı çıkan "içerideki insan"a da bir övgü vardır. 12 Eylül romanlarında ise, kahramanlar henüz içeriye girmeden sokaktaki halleriyle karşımıza çıkarlar. Yazar 12 Mart'taki "ilk günah"ından kurtulur ve "eleştirel" bir konuma oturur. Bu sefer eleştiri toplum düzeninden çok, 12 Eylül kahramanlarının üzerinde yoğunlaşır. Ve bir "siyasal hesaplaşma" dönemi başlar. Bunun temeli yine 12 Mart'ta saklıdır.

İçeridekilere sorarsanız onlar gerçek özgürlüğü yaşıyorlar. Dışarıdakiler ise hep birşeylerin eksikliğini duyup, bazen suçlu, bazen günahkar mecbur oldukları bir özgürlüğü yaşıyorlar.

Madalyanın bir yüzünde-öyle veya böyle-tartışmalar devam ederken, öbür yüzünde konunun asıl ilgilileri bütün acılarıyla gerçekleri yaşadılar. Yaşadıklarını yazdılar da. Yalnız şunu da inkar etmemek gerekir; dışarıdakiler de en az içeridekiler kadar acı çekti. Onlar da yazdılar fakat, farklı dalga boylarından geldi sesleri. Böylesi bir bakıma iyi de oldu. bunun için de hiç kimse

suçlanmamalı. Neden mi, iyi olan ne mi? Pahalı ve acı bir "tecrübe" ile farklı ve zengin edebi eserler kazandık. Nedeni bu, iyiliği de bireysel düşünce disiplinine ulaştık.

Dönemin bir kaç romanını eleştirdiği "Küfür Romanları" isimli kitabında Yalçın Küçük; "12 eylül en büyük ve en kolay başarısını, sanatta ve edebiyatta, toptan ekin alanında elde etti. birçok alanda benliği silmek istedi" diyor. Gerçekten öyle mi oldu?

12 Eylül'den sonra çok roman yazıldı. Mesela Latife Tekin "Gece Dersleri"nde; Ahmet Altan, "Dört Mevsim Sonbahar" ve Sudaki İz'de; Mehmet Eroğlu, "Yarım Kalan Yürüyüş"te; Kaan Arslanoğlu, "Devrimciler"de; öncesi ve sonrasıyla 12 Eylül döneminin anlattılar. Bu eserlerin tamamında Yalçın Küçük'ün belirttiği gibi toptan "belleği silme" eylemi görülmedi. Onun fantazi diye değerlendirip yerden yere vurduğu ve "şizofrenik yazılar" ile "pornografik rüyalar" diye adlandırdığı "Gece Dersleri" ile "Sudaki İz" öylesine acımasız eleştirilmeyebilirdi de. Neden mi? Öncelikle, bir arayıştı ve o ortamda ancak öylesine yazılırdı. Yalnız, Yalçın Küçük'ü haklı çıkaran ve bizim de dikkat çekmek istediğimiz bir durum var: Hayatta tutunduğu tek ideal ve değer olan devrim gerçekleşmeyince, sözü edilen yazarlar ve onlar gibi düşünenler, boşlukta kaldılar ve tutunamamışlığın, saçmalığın edebiyatını yaptılar. Bunların dünyayı redleri, metafizik kaygıdan ve düşünceden doğmadı.

Aynı durumun, aynı kaba ideal peşinde koşan "diğerleri" için de sözkonusu olduğu açıktır. Ülküsü ve ideali olmayanlar bugün kapitalizm bastonuna tutundu. Bu arada aynı kesimde ontolojik problemle yola çıkıp, dünyanın yaşanacak kadar büyük olmadığını söyleyen romancılar da çıktı.

Yukarıda anlattığım boşluktakilerin durumu, felsefi düşünce disiplininin uzak olma şartıyla, "varoluşçular"ın tavrıyla benzeşiyor. Onlar da II. Dünya Savaşı sonrası insana olan güveni yitirmişler, dipsiz bir yalnızlık kuyusuna

düşmüşlerdir. Bizim bazı yazarlarımız da aynı tirajediye yaşadılar. Varlık onları tatmin etmedi. İşte bu, dışarıdakilerden bir kısmının tavrıydı.

1980 sonrası ortaya çıkan yazarlarımızdan Mehmet Eroğlu; "İssizliğin Ortasında" (1983), "Geç Kalmış Ölü" (1984), "Yarım Kalan Yürüyüş" (1986), üçlüsüyle bu görevi üstlenenlerden biri oldu. Eroğlu'nun 12 Mart sonrasına bakış açısı ilginçtir. Roman kahramanlarına ve tiplerine yaklaşım biçimi de diğer yazarların 12 Eylül'e uzanan süreçle bakışıyla çakışır.

Eroğlu'nun kahramanları politik etkinliklerden gelir. ancak romanda siyasal süreç değil kahramanların kendilerini arayışı öne çıkar. Arayış büyük ölçüde polisiye bir yapı içinde işlenir. "Kimlik arayışı" ile "ölüm" sanki içiçedir. Kahramanların hepsi adeta "geç kalmış ölümler"dir.

Kitabın bir bölümünde Ayhan intihar olayını şöyle açıklıyor: "neden böylesine bir saçmalığın bir boşluğun içine düştük..." sorusuyla "taştan Tanrılara" Nemrut Dağı'ndan intihara dek uzanır. Aynı tema "Yarım Kalan Yürüyüş"te Laçın kimliğiyle çıkıyor karşımıza. Aşırılık, sapma, zaaf ve ölüm tutkusu Eroğlu'nun kahramanlarını belirleyen kavramlar olarak, 80 sonrası siyasal eksenli romanların anahtar kavramları olurlar.

1980 yazında geçtiği belirtilen, Orhan Pamuk'un "sessiz Ev"inde (1983) devrimci sempatizanı Nilgün'ün kafasına yediği darbelerle öldüğünü görüyoruz. Nilgün'ün ağabeyi tarihçi Faruk kendini içkiye vermiş, dış dünyaya tamamen yabancılaşmış, tarihteki olayları bir iskambil destesi gibi karmaya çalışmaktadır. Kardeşi Metin, ergenlik çağında ve sevgi arayışında Amerika düşleriyle yaşıyor O. Pamuk romanında "Davrinolu ailesi" etrafında Türkiye'nin, özellikle son dönemin panoramasını çizmeye çalışmıştır.

Ölümlerle iç içe yaşayan diğer bir roman da; Adalet Ağaoğlu'nun "Üç Beş Kişi"sidir (1984) Ağaoğlu'nun bu eseri de "ölüm" teması üzerinde kuruludur. 1980 Haziranı'nda geçtiği belirtilen romanın baş

kahramanlarından Murat, Kısmet, Ufuk hep o belirsiz yolculuğun içindedirler. Zaten hergün üç beş kişinin öldüğü, yaralandığı; korkulu bekleyişin, umutsuzluğun kol gezdiği bir ortam yaşanmaktadır. Biraz da cinselliğin işlendiği romanda; bezgin, umutsuz, sinik aydınların bir portresi de çizilmiş. A. Ağaoğlu, romanlarında birşeylerden hareketle toplumsal ve tarihsel koşullar içinde genele geçen, oradan topluma ulaşan bir yazardır. Romanda ön planda olan kişiler, sürekli olarak geçmişleriyle birlikte verilirken, yaşadıkları olaylar ya da toplumdaki çalkantılar üzerinde durulur "Ölmeye Yatmak"la (1974) birlikte "Bir Dügün Gecesi" (1979), "Yaz Sonu" (1980), "Üç Beş Kişi" (1984) ve "Hayır" (1987) aydın kişilerin sorunlarını ve bunalımlarını veren romanlardır.

Bir de tarihsiz romanlar var: Ahmet Altan'ın "Sudaki İz" (1985), Latife Tekin'in "Gece Dersleri" (1986). Altan, siyasal sürece "dışarıdan", Tekin ise "içeriden" bakıyor.

"Sudaki İz" in kahramanları; köy kökenli fakülte öğrencisi Necip, varlıklı aile çocuğu Fazıla ve Bülent yaşamlarındaki boşluğu bir inançla doldurmak için "devrinciliği" seçtiklerini belirtiyorlar. O inanç zemini kaybolunca da "sudan çıkmış balık" a dönerler, "hiç"leşirler.

Kısaca, "Sudaki İz" de cinsellik doldurur. İnsanların yaşamını. Siyasal süreç bu kahramanlar için yıpratıcı bir "ikame süreci" olmuştur.

"Gece Dersleri" ise diğer romanlardan iki temel noktada ayrılır: Anlatım ve kahramanların konumuna bakışıyla... Yaşananlar, anlatıcının bilincinde kuvvetli bir iz bırakmıştır. Bunun kaynağı da, örgütten uzaklaştırılmasındandır. Burada örgüt bir yönlendirmeden öte, baskı aracıdır. Dışarıdan gelen bir bakkıyla karşılaşıldığıdaysa örgüt, o denetlediği üyelerini ortada bırakmıştır. Bu noktada yaşam ve ölüm çizgileri karışmış bir "belirsizlik" ve "hiçleştirme" öne çıkmıştır.

Ahmet Altan'ın ilk romanı "Dört Mevsim

Sonbahar" (1982) otobiyografik tarzda yazılmış ve yazar ile onun yarattığı iki kişinin ilişkileri konu edilmiştir. Ali ideolojik olaylara katılan bir gençtir. Zeynep ise, daha çok yazar ile olan duygusal ilişki içerisinde yer alır. Ali de 12 Eylül 1980 öncesi olaylardan bölümler sunulması sırasında önem kazanır.

Ayla Kutlu'nun son romanı "Hoşçakal Umut"u da (1987), bir devrimci gencin yaşantılarını ve macerasını anlatır. Oruç, taşradan gelmiş ve hayatını henüz kavrayamamıştır. Gezmeyi ve eğlenmeyi seven burjuva yaşam düzenine karşı çıkan bir tiptir. O -kendince- büyük bir davanın peşindedir. İnanıklarıyla ülkenin hatta tüm dünyanın sorunlarını çözeceğine inanır. Her olaya karışır. Sonuçta tutuklanır, ömür boyu hapse mahkûm edilir. İnfaz yasasından yararlanarak 8 yıl sonra serbest bırakılır. Oruç artık eski Oruç değildir. Hayata bakışı değişmiştir. Artık kendi benliğini, kişiliğini aramaktadır. Bu arada bir gönül ilişkisine girer. İşte roman, iki farklı kişiliğin ve karakterin belirli bir döneme -80 öncesi dönemine ait bakış açısını sunuyor.

Burhan Günel'in "Ve O Güzel Kadının Çocukları" (1985), Erhan Bener'in "Ortadakiler" (1988), Öner Yağcı'nın "Kardelen" (1987) ve A. Kadir Konuk'un "Çözülme" (1989) isimli romanları bir tür hesaplaşmayı gündeme getirir.

Burhan Günel; "Ve O Güzel Kadının Çocukları"nda 12 Eylül sonrasında geriye hayıflı bir bakışla dönüyor. Başarılı olamamış bir kavga sonunda tüketilmiş bir gençlik ve bu gençliğin kavga içinde yaşama uğraşlarını anlatıyor.

Erhan Bener, "Ortadakiler" ile 1940'lardan günümüze solu kendi açısından yargılıyor. İhtilalleri ve arka planlarını ve böyle uzun bir dönemi bir kuşakla izleyerek anlatıyor.

Öner Yağcı "Kardelen"de, öncesi ve sonrasıyla 12 Eylül dönemini anlatıyor. Olaylar bir kız çocuğunun ağzından ve onun bakış açısıyla anlatılıyor. Romanda, öğretmenler, aydınlar, işçiler ve sanatçılar üzerinde yoğunlaştırılan baskılar anlatılır.

A. Kadir Konuk; "Çözülme" ile kendi içinde bir hesaplaşmayı gündeme getiriyor. Sol'un kendi içindeki hesaplaşması... 12 Eylül'e yönelik bir hesaplaşma... ve insana yönelişleri anlatıyor.

Mehmet Uyar'ın "Karmaşa"sı (1985) yine terör döneminde, daha çok terörün dışında kalmayı yeğleyen genç insanların yaşamlarını anlatıyor. Bir yandan da değişen bir toplum, kimliklerini yitiren insanlar ve insanları duyarsızlaşan sevgisizleşen bir kent... Bir karmaşa, bir kördöğüşün içinde birbirine tutunmaya, hayatlarını kurtarmaya ve anlamlandırmaya çalışan insanların trajedileri, çözülen aileler anlatılıyor. Uyar, V. Akbaş'ta olduğu gibi kavganın dışında kalan insanlara eğilmiş.

Erbil Tusalp; "Önce Çocuklar Öldü" (1990) ile işkenceye eğilir. Roman tam bir hapisane daha doğrusu bir işkence romanı. 12 Eylül'den sonra "İdeolojik kimlik değiştirmeler" sorgulanırken, özellikle küçükken hapisane ve işkenceyle tanışan insanlar öne çıkarılarak anlatılır.

Hayri Argav'ın; "Güneş Doğmadan Asılmak" (1990) romanı baştan sona işkence odalarında, tecritte geçer.

İşkence romanı olarak; Vedat Turkalı'nın "Tek Kişilik Ölümü"ü (1990), Demir Özlün'ün "Bir Yaz Mevsimi Romansı" (1990), Erhan Bener'in "Tekilleşme"si (1990) sayılabilir.

12 Eylül, sağda toptan "bellek silme" işini başaramadı. Neden mi? Çünkü bu fikirleri eserlerinde işleyen, savunan sanatçılar önceden de, aynı çalışmayı farklı boyutlarda yapmışlardı. Mustafa Yazgan "Sessiz Çığlık"ta () idealist Anadolu gencini büyük şehre getirip, çelişkilerle başbaşa bırakmıştı. Hüsnü Aktaş "İsyan Çiçekleri"nde () kendi fikirlerine göre, imansız olan gençlerle, saf Anadolu çocuğunu mücadeleye sokmuştu. Romanlarda, öğrenci çatışmalarındaki kıskırtıcılık, gerçeklerle birleşerek; Emine Işınsu'nun "Sancı"sı ile (1992), en üst noktaya ulaştı.

"Sancı" 1970'lerdeki öğrenci hareketlerini anlatır. Yazar, yakından

izlediği hatta yaşadığı olayların bir bölümünü de, roman kahramanının ağzından aktarırken, belli bir görüşün sözcülüğünü yaptığını da açıkça duyurur.

Diğer romanı "Cambaz" (1983) da ise, toplumsal ve ekonomik değişmeler geçiren Türkiye'nin sorunlarla dolu bir dönemini yansıtır (özellikle bu romanın teknik yönden başarılı olduğunu belirtmek gerekir) Işınsu, "Kafdağı'nın Ardında" (1988) romanıyla da, A. Ağaoğlu'nun sıkça işlediği "aydın" meselesine değinir.

Yahya Akengin, hayal kırıklıklarıyla biten "Dönüş Acıları"nda (1983) yine Anadolu gencinin şehirdeki aldatılmışlığını konu edinir.

Bütün bu eserlerde idealize edilen Anadolu genci, 12 Eylül'den sonra hapisanede yazılan romanlardan, sakın ve mütevekkil bir tavırla devam etti. Bu 12 Eylül zihniyetinin, hücre uygulamasının yansımasıdır belki.

Kökenini ihtilal öncesinin idealizminden ve metafiziğinden alan yeni tavır, İslami temler ve fikirlerle hareketi aza indirgeyip, kuşağının savunmasını (modaya uyararak) ana dinamik olarak kabul etti.

Remzi Çayır, "Kelepçemin Türksü"nde (1991) ideal toplumun ancak İslami düzenlemeyle kurulabileceğini savundu. Hayali kahramanlarıyla başlattığı "irşad" kurulu düzenin baskısıyla kesintiye uğradı. Çayır, bu romanında; 12 Eylül'le gelen hayal kırıklıklarını anlatır gibidir. Romanın kahramanı, Yılmaz sessiz ve derinden mücadelesini sürdürür. Remzi Çayır, ilk romanı "Koğuş Türkiye Koğuş Dünya"da (1987), kuşağının acılarını hapisaneden yeni çıkan bir gencin omuzlarına yükleyerek, dışarıdakilerin vefasızlığından yakını. 12 Eylül ile gelen hapisane damgası, romanın kahramanı Oruç'un alnında kara bir leke olarak kalır. Ve bu durum ölümüne kadar devam eder. R. Çayır ikinci romanı "Zerafetin Fal Çiçekleri"nde (1990), hapisane dışına yönelir ve başarıyla sona getirdiği romanını bir anda bitirir. Yazar, bir röportajda, "TVdeki reklamlardan ilham alarak" bu romanı kaleme aldığını söylemişti. Ama

insanları az tanıması ve dışarıdaki ilişkilerin boyutundan haberdar olmaması, karakterlerin zengin bir ruh yapısına sahip olmalarını engelliyor. Aynı durum "Zibilde Papatya Açtı"nın (1989) kahramanları için de geçerli.

Hapishanede yazılan romanların en şanssız tarafı, olayların insanları ne şekilde ve ne derece etkileyebileceğini gözlemekten yoksun olmalarıdır. Bu yüzden yazarlar, karakter çözümlerinde başarısız kalıp, gördükleri en son insanları ve onların olaylar karşısındaki tavırlarını romana alıyorlar. Hayatı çok farklı gözlerle görürken depoladıkları insan görüntüleri az geliyor, yetmiyor.

Hapishanede yazarlar arasında Mustafa Karaca; "Köle" (1989) isimli romanı ile, değişik konulara temas ederek "idealist Anadolu genci tiplmesi"ni, arif karakteriyle sarsıyor. Gereksiz sözlerle hakimi kanunlaştırılan bu eserde kahramanlar, Remzi Çayır'inkilere göre daha canlı ve gözlemlenmiş intibasını veriyor. Ne var ki bu başarıları, "azarın kelime hazinesinin darlığına ve Ahmet Mithat Efendi fetvacılığına yenik düşüyor.

Zihni Açıba "Varolacağız Eylülere Rağmen" (1990) adlı romanında 12 Eylül ihtilaliyle başlayan olayları işkenceler, aşağılamalar ve kinlerle sürdürüp ümit telkinleriyle sonluyor.

Bir de, dışarıdan gelen sesler var: Ö. Lüti Mete'nin "Çığlığın Ardı Çığlık"ı (1990), Lütfi Şahsuvaroğlu'nun "Kafes"i (1982).

"Çığlığın Ardı Çığlık"; hapishanedeki mahkûmların duydukları bir çığlıkla başlıyor. Buradan geriye dönüşlerle 12 Eylül öncesi ve sonrası anlatılıyor. Romanın kahramanı Bahri'nin etrafında gelişen olaylar; terör, ölüm korkusu, işkence ve gönül ilişkileri anlatılıyor.

"Kafes" romanında; vaktiyle siyasi olaylara karışıp, hapis cezasını doldurduktan sonra dışarıyı anlamlandırmaya çalışan bir entellektüelin dünyayı hiçlemesi anlatılıyor. "Alevler ve Güller" (1983) ile Vahap Akbaş, -daha çok kendi izlenimlerinden yola çıkarak- terör yıllarını, terörün dışında kalmış bir

üniversitelinin gözüyle anlatıyor. Terörle şiddetin dayanılmaz hale geldiği bir toplumda varolmayı anlamlandırmaya çalışan insanlarla karşılaşılıyor. Vahap Akbaş, "Alevler ve Güller" ile, Türkiye'de müslümanların da yaşadığını, bunların da ciddi sorunları olduğunu gösteriyor. Bu açıdan "Alevler ve Güller" 80 sonrası romanlardan bir hayli farklı.

-Tüm bunlardan; edebiyatımızın siyaseti bir türlü içine sindiremediği ortaya çıkıyor. Romanlarda işlenen siyasal tez, henüz yeteri kadar olgunlaşmamıştır. Hem olaylar ve tipler yeterince yoğrulup yorumlanamamış, hem de "siyasal süreç" eksen alınmasına rağmen belirginsizliğini korumuş, arka plan olmaktan öte geçmemiştir. Yani, sanatla siyasal pek kaynaşmamıştır. Bu da, genellikle "biraz o biraz o" yaklaşımını getirmiştir.

1970'lerin ilk yarısında "yeni tip" bir gençlik vardır. 12 Mart romanları bu heyecan ve sıcaklığı okuyucuya taşıırken, 80'lere doğru gençliğe ve eylemlerine tepkiler toplumda yükselen bir seyir izler. 12 Eylülde işe; siyasal uğraş içindeki gençlik, "kendini kanıtlama" serüvenine mahkûm edilmiştir. Bu işlerin içindekiler ve örgütler de suçlanır. Bu bakış romana da yansır.

Böyle olunca da, 1980 sonrası Türk romanındaki politikten bağımsızlaşma ve eleştirelilik çabası yerini bulamıyor. Kahramanlar, "inanç" ve "zaafları"yla yansıtırlar. Bunlar farklı şeyler gibi görünse de sonuçta "duygusal" bir teme dayanır.

Edebiyata ve siyasal sürece yeni bir boyut kazandıracak eserler, "sanat" ve "siyaset" olgularının yeterince anlaşılıp yorumlanabilmesiyle ortaya çıkacağı inancındayız. Yazarın bağımsızlığı da, yeniye ve yaratıcıya ulaşmanın temelleri de sanırız aynı noktada yatmaktadır.